

Комліченко О. О.

*доцент кафедри природничо-наукової підготовки
Національного університету «Одеська політехніка»*

Ротань Н. В.

*доцент кафедри природничо-наукової підготовки
Національного університету «Одеська політехніка»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-254-1-10>

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Національна економіка істотно ослаблена погіршенням зовнішніх і внутрішніх чинників зростання, військовими діями на території країни. Тому постає проблема адаптації української економіки та її суб'єктів господарювання до процесів євроінтеграції та глобалізації. Для окреслення цілей економічного розвитку України, визначення інституційних змін проведений аналіз поточної економічної ситуації та тенденцій її розвитку через дослідження можливостей і загроз, сильних і слабких сторін господарюючої системи в певному ринковому середовищі. Результати аналізу в подальшому можуть бути використані для формулювання і вибору стратегії розвитку української економіки.

З початком повномасштабного російського вторгнення в Україні погіршилась кон'юнктура ринку, доступність до капіталу; знизилась ефективність політики економічних регуляторів. Почались проблеми із забезпеченням підприємств сировиною, трудовими ресурсами; зростають витрати бізнесу. За I півріччя 2022 р. було втрачено 388 підприємств. Порушилась логістика, бо 4 морські порти знаходяться на окупованих територіях, ще 6 портів – заблоковані з моря, а 75% експорту у 2021 р. здійснювалось через порти. Втрачено 30% фізичного обсягу експорту. За I квартал 2022 р. реальний ВВП України зменшився на 15,1%, за II квартал – на 39,3%. Прогноз падіння ВВП України у 2022 р. складає 30-45%. За аналізований період видатки зведеного бюджету збільшились на 50%, 62% з них були спрямовані на військові потреби та соціальну допомогу. Також з початку війни у 7,6 разів зросли видатки на оборону. Доходи зведеного бюджету зросли лише на 7%, з них одна половина – це внутрішні запозичення, інша половина – це гранти, кредити міжнародних фінансових організацій та урядів іноземних держав. 36% доходів недоотримано від експорту продукції сільського господарства внаслідок припинення роботи українських

портів, де зберігалось 18,5 млн. т зернових. На 49% впали обсяги вантажних залізничних перевезень [1].

Виробництво зернових і олійних культур у I півріччі 2022 р. зменшилось на 35%, сталі – на 63%, видобуток газу скоротився на 7–15% до 17–18 млрд куб. метрів. В результаті воєнних дій зруйновано 40% генеруючих потужностей, 35% перебувають на окупованій території. Постраждала і галузь будівництва, обсяги якої скоротились на 60%. Хоча в західних регіонах України скорочення сягнуло лише 10% [1].

Ще однією проблемою є міграція. Чистий рух українців з початку війни склав 6,1 млн осіб, з них 4 млн – економічно активне населення. З 24.02.2022 р. з України виїхали 8,4 млн осіб, згодом 4,3 млн осіб повернулись в Україну. Разом з тим 2 млн осіб за цей час були примусово вивезені. Це вплинуло на скорочення споживчого попиту на 23 млрд дол., або 11% ВВП 2021 р. На 3,6 млн осіб збільшилась кількість безробітних в Україні з початку війни, при цьому заробітна плата 50% працюючих знизилась на 10% та більше. Разом з тим з початком війни на 1–2 млн осіб зросла зайнятість в тіньовому секторі. Кількість вакансій на ринку праці суттєво знизилась: на одну вакансію претендують 13 безробітних. Є відчутний дефіцит вузькопрофільних спеціалістів. І лише зайнятість в державному секторі економіки дещо зросла, хоча, на думку експертів, це зростання має тимчасовий характер [1].

Отже, повномасштабна війна спричинила погіршення якості людського капіталу (бо 15 млн українців потребують психологічної допомоги); гендерний дисбаланс, наслідком якого буде зниження народжуваності; зростання навантаження на працездатне населення, яке залишилось в Україні. На ринку праці спостерігається падіння зайнятості та зниження реальних доходів населення.

Очікувана зміна обсягів виробництва товарів та послуг у наступні 12 місяців, на думку експертів, матиме такий вигляд: найбільше падіння обсягів виробництва (на 60%) спостерігатиметься в галузі виробництва електроенергії та водопостачання; більше 50% виробничих обсягів втратить транспорт і зв'язок; на 50% скоротиться торгівля, добувна промисловість та будівництво. Обсяги виробництва продукції і послуг сільського господарства та переробної промисловості зменшаться на 40%. Загальне очікуване зниження обсягів реалізованої продукції у 2022 р. складе 52% [1].

Індекс активності малого та середнього бізнесу становить 22,73 зі 100 можливих. У березні 2022 р. 86% підприємств малого та середнього бізнесу зупинили або майже зупинили свою діяльність. Разом з тим, у

липні 2022 р. ця частка знизилась до 40%. Малий та середній бізнес почав працювати та адаптуватись до умов воєнного стану в країні. Для його підтримки доцільно ввести мораторій на перевірки, особливо суб'єктів господарювання, які працюють на відстані 50–80 км від зони бойових дій. Основним пріоритетом для 41% малих та середніх підприємств є пошук джерел фінансування. Загальна потреба в капіталі для відновлення та розвитку малого і середнього бізнесу складає 74 млрд дол.

Попри всі виклики українська економіка має сильні сторони, до яких можна віднести макроекономічну стабільність, працюючий банківський сектор та поживлення ділової активності малого та середнього бізнесу. Наша держава має потенціал і у зміцненні енергонезалежності за рахунок розширення власного видобутку природного газу та стала першою країною Європи, яка повністю відмовилася від російської нафти, газу та нафтопродуктів. Україна завжди споживала електроенергії (90 млрд. кВт * год.) менше, ніж виробляла (130 млрд. кВт*год.), тому потреба в імпорті при раціональному споживанні буде невеликою. Перебудовані логістичні маршрути ресурсного забезпечення. Збережені українські золотовалютні резерви НБУ на рівні 90% від довоєнного. Понад 22 тисячі підприємств харчової і легкої промисловості, машинобудування залучені для виконання мобілізаційних завдань та обслуговують Збройні Сили України. Діє централізоване замовлення харчових продуктів та лікарських засобів. Розроблені механізми спрощеного кредитування аграріїв, закінчилась посівна кампанія у 23 областях України. Проведена релокація більше 600 суб'єктів малого і середнього бізнесу, 400 з них відновили свою роботу.

Слабкі сторони полягають у періодичному дефіциті паливно-мастильних матеріалів, порушенні ланцюгів поставок, значному зменшенні пропозиції. Відбулась девальвація національної валюти (офіційний курс гривні з початку року впав на 34%). З 24 лютого 2022 р. емісія Національного банку України склала 11% грошової маси, що в перерахунку відповідає 240 млрд дол. Сьогодні основним інвестором економічного розвитку виступає держава, капітальні інвестиції якої менше 5%. Частка держави в економіці країни зростає, а приватного сектору – скорочується. Спостерігаємо і зростання тіньового сектора економіки. Зруйновані потужності таких галузей економіки, як енергетика, житлово-комунальна сфера, транспорт, металургія, нафтопереробна промисловість. Через високі інвестиційні ризики фактично зупинене інвестування будівництва та машинобудування. Скорочується економічна активність у виробництві кіно- та відеофільмів, літературі, мистецтві, функціонуванні музеїв, театрів, концертних залів.

Можливостями для економічного розвитку є домовленості з Великою Британією, Європейським Союзом, Канадою про скасування ввізних мит на українські товари. Країни ЄС та США частково скасували мито на українську сталь. Для поживлення автомобільних вантажних перевезень готується угода про скасування автодозволів. На кордоні з Польщею впорядкований фітосанітарний контроль, що прискорить експорт українського аграрної продукції. Для стабілізації економічного розвитку Україною заявлено 42 млрд дол. міжнародної фінансової допомоги, з яких вже отримані 12,7 млрд дол. При чому 5,4 млрд дол. склали гранти і 7,3 млрд дол. – кредити. Найбільшими фінансовими донорами виступають США, Велика Британія, Німеччина, Італія та країни Європейського Союзу.

Загрозами, які слід враховувати Україні, є скорочення обсягів міжнародних інвестицій. Серед причин, які їх стримують, слід вказати військові дії на території України, велику вартість капіталу, відсутність коштів для інвестицій та механізмів страхування у разі руйнувань, ріст інфляції в країнах Європи. Світове зростання цін, послаблення попиту, сповільнення економічного зростання або його скорочення також виступають загрозами для економічного розвитку. В результаті скорочуються робочі місця, збільшується рівень безробіття, падають доходи підприємств та економіка входить в рецесію. За час повномасштабного вторгнення сформувалась критична залежність України від зовнішньої військової та фінансової підтримки.

Стратегічними орієнтирами відновлення і розвитку економіки України мають стати: формування запасів комплектуючих та обладнання в енергетиці; зниження енергоспоживання та раціональне використання енергетичних ресурсів; створення стратегічного запасу нафтопродуктів; стимулювання нарощування власного видобутку газу; створення переліку підприємств, діяльність яких можна перепрофілювати під потреби воєнного часу та періоду повоєнного відновлення, та забезпечити їх державними замовленнями; синхронізація роботи Національного банку України, Міністерства фінансів, Міністерства економіки, Верховної ради України; впровадження ліберальної податкової реформи; забезпечення доступності кредитів для малого та середнього бізнесу, реструктуризація їх боргів.

Література:

1. Моїсєєв В. Економічні підсумки першого півріччя 2022 для України. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/ekonomichni-pidsumki-pershogo-pivrichchya-2022-dlya-ukrayini>